

УДК 378.145.3

DOI 10.31652/2415-7872-2020-61-131-139

ОСОБЛИВОСТІ ПРІОРИТЕТІВ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА
ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

К. Л. Крутий

orcid.org/0000-0001-5001-2331

Г. Г. Кіт

orcid.org/0000-0003-2989-9079

О. А. Голюк

orcid.org/0000-0001-6309-9261

І. А. Стахова

orcid.org/0000-0002-8942-6248

Першочерговим завданням кожного педагогічного закладу вищої освіти є формування компетентного майбутнього вчителя, професіонала своєї справи, здатного виховати свідоме гуманне високоінтелектуальне покоління. Проте, останнім часом стрімкі зміни в галузі політики та економіки почали активно впливати на пріоритети професійного становлення випускників педагогічних закладів. Саме тому у статті ми оприлюднили статистичні дані аналітичного центру CEDOS щодо кількості студентів, які навчаються за кордоном, та їхніх професійних пріоритетів. Визначено етапи формування професійних пріоритетів, а саме: професійна підготовка, професійний розвиток та професійне самовизначення. Також було проведено опитування майбутніх педагогів, у процесі якого ми визначили основні професійні пріоритети: кар'єрне зростання, стабільний дохід, статус та визнання в суспільстві, почуття задоволення від роботи, професійна самореалізація та саморозвиток, участь у державотворенні та інші.

Ключові слова: професійні пріоритети, педагогічний заклад вищої освіти, професійний розвиток, професійна підготовка, професійне самовизначення, студент, майбутній педагог.

PECULIARITIES OF PRIORITIES OF THE PROFESSIONAL ESTABLISHMENT OF THE MODERN
STUDENT OF THE HIGHER EDUCATION PEDAGOGICAL INSTITUTION

K. Krutii, H. Kit, O. Holiuk, I. Stakhova

The main priorities of professional formation of modern students of pedagogical institutions of higher education are analyzed in the article. Today, students are in an open information space that enables them to choose their own country and the place of study; to participate in various educational programs; at the same time to receive education in several educational institutions; travel around Europe and the world as a whole. It all affects the consciousness of future teachers, extends the panorama of their thinking, fills with scientific and methodological findings, changes the priorities of their professional development. By entering higher education pedagogical institutions, a large number of students in the course of study change their views, try to re-qualify or consciously seek a place of employment outside the pedagogical field of activity. Against this background, modern higher education institutions have difficult tasks: concentrating the future teaching elite in the field of pedagogical affairs, interest in the future profession, demonstrate the prospects for further growth, and more. We have defined the stages of formation of students' professional priorities, which include vocational training, professional development and, as a result, professional self-determination. In the article, we also surveyed future educators, in the process of finding out that their professional priorities are changing according to the course of study. We have released statistics from the CEDOS think tank regarding the number of students studying abroad and their professional priorities, including: career growth, stable income, status and recognition in society, job satisfaction, professional self-fulfillment and self-development, participation in government and other.

Keywords: professional priorities, pedagogical institution of higher education, professional development, vocational training, professional self-determination, student, future teacher.

Професійні пріоритети сучасного студента педагогічного закладу вищої освіти залежать від розуміння та сприйняття ним цілей і завдань майбутньої професійної діяльності, а також дотичних із нею інтересів, настанов, переконань, поглядів. Чим яскравіше виражені в майбутнього педагога професійні пріоритети, тим більшою є імовірність не просто того, що він буде працювати за спеціальністю, а стане професіоналом своєї справи. Щороку всі ЗВО України стикаються з проблемою: більшість їхніх кращих випускників ідуть

працювати в інші сфери діяльності. І це в час важливих реформаторських змін у країні, коли школа потребує нових компетентних, творчих педагогів, без яких не виховати нову прогресивну свідому українську націю. Багаторічні спостереження за майбутніми вчителями уможливають стверджувати, що несформовані в них пріоритети майбутньої педагогічної діяльності гостро впливають на рішення залишити вчительську справу. Маючи великий вибір у різних сферах діяльності, студенти часто обирають професії з оманливими перспективами, а розчарувавшись у них, бояться повернутися до педагогічної справи. Саме тому у статті ми вирішили сконцентрувати увагу на значенні професійних пріоритетів у процесі становлення студентів педагогічних закладів вищої освіти.

Професійне становлення майбутнього педагога відбувається під час навчання в закладі вищої освіти. У Законі України «Про вищу освіту» передбачено підготовку конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя; міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи. Саме тому сучасний педагогічний заклад вищої освіти працює на забезпечення своїх випускників сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей [5]. Нові освітні стандарти мають на меті підвищення насиченості освітнього процесу професійними і квазіпрофесійними видами діяльності. Навчання студентів спрямоване на формування компетентностей в освітньому просторі закладу вищої освіти, що дає змогу забезпечити активну взаємодію всіх суб'єктів навчання в командних проєктах, що вимагають використання сучасних інструментів професійної діяльності [5]. Метою вищої педагогічної освіти є здобуття особою високого рівня наукових, творчих, професійних і загальних компетентностей, необхідних для професійної педагогічної діяльності [6].

У Національній доктрині розвитку освіти України передбачено створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися впродовж життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської і та світової спільноти [12]. Метою проєкту Концепції розвитку педагогічної освіти є вдосконалення системи педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації, створення умов для залучення до педагогічної діяльності найкращих фахівців інших професій та забезпечення умов для становлення й розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів [14]. У проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. визначено необхідність розробити принципово нові моделі підвищення професійної освіти педагогів, ґрунтованих на поліваріантних схемах організації змісту навчання, фокусі на здійсненні у включених формах і просування кращих освітніх практик [13].

Ґрунтовна законодавча база висвітлює потреби суспільства у висококваліфікованих випускниках закладів вищої освіти, активує наукову спільноту до вивчення питань пов'язаних із особливостями студентського віку для якісної підготовки майбутніх педагогів. Велику роль у професійному зростанні особистості відіграють якості, які розвиваються і вдосконалюються у процесі фахової освіти та в подальшій трудовій діяльності. Дослідженням цього питання займалися Б. Ананьєв, І. Бех, В. Рибалко та інші. Вони розглядали професійну спрямованість як сукупність особистісних якостей людини, що впливають на ефективність засвоєння та успішність виконання професійної діяльності. Формування професійних пріоритетів є найважливішою умовою виникнення ціннісних смислових новоутворень (О. Асмолов, Б. Братусь, О. Дусавицький, І. Міхєєва, О. Подолянук), до яких належать інтереси, переконання, мотиви, потреби, цінності, ставлення. У процесі фахової підготовки у студентів прослідковується динаміка змін у ціннісно-смисловій сфері (Т. Вілюжаніна, О. Нікітіна, О. Подолянук).

Із педагогічної точки зору роль та особливості формування пріоритетів професійного становлення майбутніх педагогів розкрили у своїх працях Д. Завалишина, О. Копилова, Т. Максимова та інші. Становлення смислової парадигми професійної підготовки педагога вивчали Е. Дмитрієва, Н. Зотова. Питання ціннісного ставлення студентів до знань, формування пріоритетів до майбутньої педагогічної діяльності вивчали С. Пазухіна, Е. Калюжна. Низку досліджень питанням зміни пріоритетів у процесі безперервної та продуктивної освіти присвятили А. Алексюк, Н. Бружукова, Ж. Делор, В. Денисенко, Н. Ничкало, С. Сисоєва та інші. Питаннями професійного становлення майбутніх випускників педагогічних закладів освіти займалися С. Батишев, В. Бондар, М. Васильєва, М. Євтух, Л. Кайдалова, О. Коваленко, Н. Кузьміна, П. Лузан, В. Манько, О. Мороз, В. Наумчук, Т. Однолеток та інші.

Загалом можна стверджувати, що проблема становлення професійно-педагогічних пріоритетів майбутнього вчителя у зв'язку з його ціннісно-смисловим ставленням до своєї професії ще не досліджена.

Мета статті – виокремити основні професійні пріоритети студентів педагогічних закладів освіти, визначити їхню роль у процесі фахового становлення.

Перед випускниками шкіл та коледжів стоїть нелегке завдання, що стосується вибору закладу вищої освіти для здобуття майбутньої професії. За даними Міністерства освіти і науки України в нашій державі на початок 2018 року діяло 652 заклади вищої освіти, у яких навчалися 1,5 мільйона студентів [18]. І ще, за даними аналітичного центру CEDOS, майже 83 тисячі українців навчалися за кордоном. Найчастіше наші співвітчизники їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість українських студентів у іноземних закладах освіти зросла більше ніж утричі – з 24 104 тисяч до 77 424 тисяч осіб. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія [17] (рис. 1).

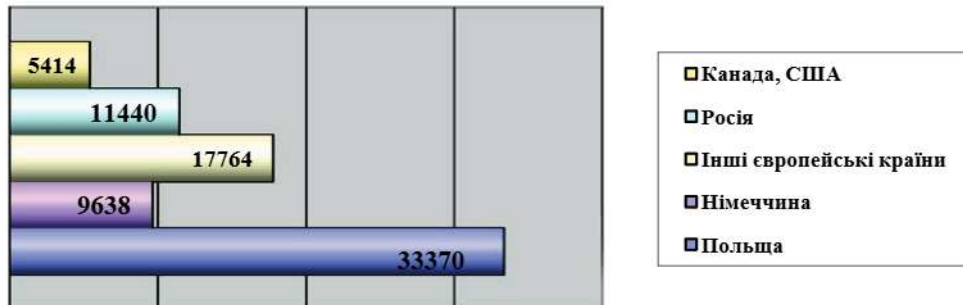

Рис. 1. Статистичні дані аналітичного центру CEDOS щодо кількості студентів (тисяч осіб), що навчаються за кордоном.

У ході дослідження особливостей становлення професійних пріоритетів ми скористалися статистикою, оприлюдненою компанією GfK Ukraine, яка проводилася серед студентів закладів вищої освіти на замовлення Аналітичного центру CEDOS у рамках проєкту «Ініціативи з розвитку українських аналітичних центрів» Міжнародного фонду «Відродження» (IRF). Вибірка дослідження: 831 студент денної форми ЗВО III–IV рівнів акредитації. Похибка не перевищує 3,5% при довірчому інтервалі 95%. Дані статистики свідчать, що більшість студентів здобуває вищу освіту саме для кращого працевлаштування. Знання та навички, які стануть у пригоді під час роботи, а також можливість отримати хорошу роботу в майбутньому набрали 50% та 51% відповідей респондентів. Особистий та інтелектуальний розвиток цікавить 38% респондентів. Водночас третина студентів відповіли, що хочуть просто отримати диплом про вищу освіту. Найменше людей їдуть здобувати вищу освіту, бо на цьому наполягали батьки (8%) та щоб переїхати в інше місто (6%). Таким чином, попри поширені нарікання на якість вищої освіти, самі студенти все ще сприймають її як засіб знайти задовільну роботу в майбутньому [15].

Цього навчального року 82 тисячі осіб вибрали саме педагогічні спеціальності. За словами генерального директора вищої освіти й освіти дорослих О. Шарова: «це дуже важливо, оскільки започаткована наразі шкільна реформа Нова українська школа потребує серйозної кадрової підтримки» [19].

Потужна законодавча база України, широкі можливості, які відкриває Нова українська школа, стають міцним підґрунтям для професійного становлення майбутніх педагогів та відкривають для нього широкі можливості, вони також позитивно впливають на формування педагогічних пріоритетів. У процесі навчання у студентів формуються певні цінності професійної діяльності, які в майбутньому стають визначними пріоритетами роботи саме в педагогічній сфері. О. Копилова зазначає, що професійні пріоритети стають важливим особистісним новоутворенням студентів, вони забезпечують успішність їхньої професійної підготовки та сходження до акмеологічної вершини [8, с. 21]. Професійні пріоритети є сукупністю найважливіших фахових цінностей, що визначаються актуальними для особистості професійно спрямованими потребами й зумовлюють найбільшу активність для їх задоволення [2, с. 225]. Формування професійних пріоритетів – це довготривалий, активний процес суб'єктивного накопичення, усвідомлення, узагальнення, стійких уявлень про значущість базових аспектів фахової діяльності.

Категорія особистісних пріоритетів, як стверджує О. Васильєва, є індивідуалізованим відображенням дійсності, яке виражає ставлення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування [1, с.127]. В основі професійних пріоритетів лежить соціальна позиція студента, що веде за собою переосмислення ставлення до навколишнього світу та оточуючих. Динамічні смислові системи утворюють основні пріоритети студентів. Чим більше буде пізнавати, розвиватися та самостверджуватися майбутній педагог, тим швидше будуть змінюватися, міцніти його пріоритети професійної діяльності.

Деякі загальні тенденції в ціннісно-смисловому ставленні студентів до професії, яку вони обирають, обґрунтувала Д. Завалишина. У студентів, які здобувають педагогічні професії, дослідниця виокремила чотири типи значущого ставлення до майбутнього виду діяльності: захоплення, покликання, розчарування

й відчуження. Д. Завалишина прослідкувала динаміку змін ставлення студентів до професійної професії. «Граничними варіантами є, з одного боку, підвищення для людини значущості професійної праці, бажання продовжувати роботу за вибраною спеціальністю, з іншого боку – розчарування у професії аж до відходу від неї» [4, с.199]. Потім, на думку дослідниці, «відбувається породження цим ставленням нових «малих» сенсів: усвідомлення важливості оволодіння засобами діяльності і докладання реальних зусиль щодо їх формування» [4, с. 201]. Глибше проаналізувала пріоритети професійного становлення Т. Максимова, яка визначила, що педагогічна діяльність може займати різне місце у структурі смисложиттєвих орієнтацій майбутніх учителів: по-перше, вона може складати головний сенс існування, по-друге, не досягаючи головного сенсу, бути «вагомим» компонентом цієї структури, і, по-третє, значущість педагогічної професії може бути периферійним компонентом структурної ієрархії сенсу життя. Т. Максимова довела, що тільки в тому випадку, коли майбутня професія має для студента першочергове значення, можливий його свідомий професійний розвиток. Проте дослідниця наголосила також на тому, що велика кількість студентів турбуються про те, що, поставивши роботу на перше місце, на інші, не менш важливі, компоненти їхнього життя (*родина, власне здоров'я, друзі, хобі, особисте життя*) не залишиться достатньої кількості часу. У такому випадку дослідниця радить звертати увагу не тільки на домінантність компонентів, а й на спосіб і характер їхньої взаємодії. Ціннісно-смісловне ставлення до професії може займати відособлене місце стосовно всіх інших компонентів ієрархії, практично з ними не перетинаючись. «Деякі складові можуть протидіяти одне одному, конфліктувати, причому зовсім необов'язково, щоб у цьому випадку структура визначалася як дисгармонійна. Нарешті, всі компоненти, взаємодіючи, можуть підкріплювати один одного», – наполягає дослідниця [10, с.115].

В енциклопедії освіти визначено, що на формування пріоритетів професійного становлення особистості впливає її внутрішня мотивація. Розрізняють змістовну мотивацію, яка визначає значущість професії, її творчий характер, відповідність здібностям, зв'язок із новітніми технологіями; утилітарну мотивацію, що впливає на мотиви кар'єрного просування, досягнення певного становища в суспільстві та мотиви соціальної значущості майбутньої професії. Факторами, що визначають життєдіяльність студента, є освітнє й культурне середовище закладу освіти; залучення до науково-дослідної роботи; організація побутових умов; майнове становище, вплив середовища та умов виховання в сім'ї та школі; організація дозволяє [3, с. 756].

У процесі навчання спостерігається динаміка професійного самовизначення студента, суть якої становить процес інтеграції майбутнього педагога в соціально-професійну структуру суспільства, який реалізується на особистісному рівні через ціннісний вибір варіантів професійного розвитку. Цей процес складається з низки стадій. На *першому-другому курсі* відбувається адаптація до нових умов навчання, поглиблення психологічних процесів самопізнання й самовизначення, пошук сенсу життя та цінностей, певні сумніви у правильному виборі професії. Психологічними чинниками, що впливають на рівень успішної адаптації студентів першокурсників, є: емоційна стабільність та емоційний стан особистості, волевільна сфера особистості, самооцінка, міжособистісні стосунки, відповідність між «Я»-реальним та «Я»-ідеальним, сформованість образу майбутнього. *Третій-четвертий курс* – адаптаційний період завершений, актуалізуються професійні інтереси й перспективи, життєві плани. На *випускних курсах* вирішується питання про спеціалізацію в рамках обраної професії, осмислення власного вибору з точки зору затребуваності на ринку праці. Вищий ступінь розвитку особистості студента характеризується його соціальною зрілістю, соціальною відповідальністю та соціальною активністю, рівень сформованості яких визначається чіткими критеріями [3, с. 757].

Соціальна зрілість визначається прагненням одержати спеціальність; реалізацією потенційних можливостей особистості у громадській та науково-дослідній діяльності; виявленням стійкості до тиску з боку групи; використанням можливостей групи для реалізації власних; адекватним співставленням себе з громадською думкою [3, с. 623]. Соціальна активність виявляється у прагненні до самореалізації, бажанні приносити користь своєю діяльністю іншим людям; прагненням до лідерства, бажанням активно впливати на життєдіяльність навчального закладу [3, с. 616]. Соціальна відповідальність передбачає прагнення студента мати міцні знання; врахувати громадську думку щодо своєї діяльності; вболівання за доречну справу [3, с. 618].

Під час дослідження основних підходів до наукової інтерпретації сутності та ролі пріоритетів професійної педагогічної спрямованості випускників ЗВО значну роль відіграють погляди науковців (А. Алексюк, Н. Кузьміна, О. Мороз), які неодноразово наголошували на необхідності та важливості розгляду процесу професійного становлення майбутнього педагога. Проведений нами аналіз психолого-педагогічної наукової літератури дає змогу стверджувати, що на сьогодні не існує єдиного погляду на розуміння професійного становлення майбутнього педагога. Психологи (Б. Ананьєв, І. Бех) розглядають його як засіб приросту індивідуального потенціалу особистості, розвитку резервних сил, пізнавальної і творчої активності на основі оволодіння загальнонауковими та професійно-значущими знаннями, вміннями

й навичками. У педагогічній енциклопедії професійне становлення тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення тому, хто навчається, відповідних знань і вмінь [3, с. 769]. У процесі дослідження було встановлено, що пріоритети професійного становлення випускників педагогічних закладів освіти змінюються протягом усього періоду навчання. Професійна підготовка – система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, навичок, умінь і професійної готовності [20, с. 67]. Проте деякі вчені вважають за доцільне розглядати її як систему організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок і професійної готовності до певної діяльності. В Енциклопедії професійної освіти поняття «професійна підготовка» трактується як процес професійного розвитку фахівця, що забезпечує набуття основних знань, умінь, навичок і якостей, практичного досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, а також це процес повідомлення відповідних знань [18, с. 184]. О. Копилова розглядає професійну підготовку як процес формування фахівця для однієї з галузей трудової діяльності, пов'язаної з оволодінням певним родом занять, професією [8, с. 51]. У культурологічному просторі професійна підготовка представлена як освітній процес, у якому студент і викладач реалізують себе як суб'єкти культури, а зміст освіти будується відповідно до змісту педагогічної культури із застосуванням особистісно-орієнтованих технологій, культурних критеріїв та оцінок рівня готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності [11, с.109]. С. Васильєва зазначає, що професійна підготовка має розглядатися через її результат або через процес його отримання як сукупність спеціальних знань, навичок і вмінь, якостей професійного досвіду та норм поведінки, що забезпечують можливість успішної діяльності за певним фахом.

Під час професійної підготовки відбувається професійний розвиток особистості, який є процесом підготовки людини до певного виду трудової діяльності й передбачає засвоєння нею необхідних трудових навичок і функцій, соціальних норм поведінки, системи моральних цінностей [18, с. 176]. М. Козирєв наполягає, що професійна підготовка особистості запускає програму її успішного професійного розвитку, підґрунтям якої є наявність індивідуально-особистісних (внутрішніх) та соціокультурних (зовнішніх) факторів. Внутрішні чинники активізують індивідуальні особливості студента, потребу в самореалізації, саморозвитку, психологічну готовність до праці, зовнішні суспільні відношення, характер професійної діяльності [7, с. 307]. У ході професійного розвитку відбувається процес професійного самовизначення, який полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності й передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії [18, с. 191].

Процес формування високо компетентного майбутнього педагога досить складний та багатогранний, він передбачає професійну підготовку, яка стимулює професійний розвиток студентів та веде до їх професійного самовизначення. Проте, на нашу думку, цей процес приводять в рух саме пріоритети професійного становлення самого педагога (Рис. 2.).

Рис. 2. Роль пріоритетів у процесі становлення випускника педагогічного закладу вищої освіти.

Основним завданням педагогічних ЗВО як центрів освіти, науки й культури є зміцнення пріоритетів професійного становлення студентів через задоволення їхніх потреб в інтелектуальному, культурному й моральному розвитку, освітній діяльності, практиці в закладах освіти, організації та проведенні наукових досліджень, позааудиторній діяльності.

У процесі дослідження основних пріоритетів професійного становлення майбутніх випускників закладів вищої освіти ми провели опитування серед студентів бакалаврату та магістратури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Усього участь в опитуванні взяло 185 студентів. Пропонуємо розглянути деякі думки майбутніх педагогів щодо їхніх професійних пріоритетів.

Студенти першого курсу (34 респонденти):

Марія Б.: *«Професія педагога – найважливіша в світі, вона творить майбутнє. Саме від учителя залежить інтелектуальний потенціал нації, її майбутнє».*

Тетяна Р.: *«Працювати з дітками – це велика насолода, це щастя бачити запалені іскорки знань в очах дітей, ради цього варто довго та напружено вчитися».*

Віра М.: *«Мені найбільше імтонує педагогічна професія тим, що вчитель працює лише в першу половину дня, має велику відпустку, держава або ж батьківські комітети школи (садочка) модернізують його робоче місце».*

Проаналізувавши відповіді студентів, ми визначили, що більшість із них (56%) вступили до педагогічного закладу вищої освіти, оскільки надають великого значення професії вчителя в суспільному житті, здебільшого, ідеалізуючи професію; значна кількість студентів (21%) пріоритетом навчання у ЗВО визначили можливість отримати диплом про вищу освіту; решта студентів (13%) обрали педагогічний заклад вищої освіти, щоб задовольнити власні амбіції, переконання; у статистиці спостерігаємо також невелику групу студентів (9%), які своїм вступом завдячують порадам батьків, щасливому випадку, бажанню самоствердитися, пошуку «легкої» професії.

Аналіз відповідей дає змогу стверджувати, що найбільшою групою ризику покинути педагогічну професію є студенти, які поставили собі за мету просто отримати вищу освіту, а постійну роботу шукати в іншій сфері діяльності. Досвід показує, що це, зазвичай, молоді люди, які добре навчаються та відповідально ставляться до своїх обов'язків. Тому завданням викладачів є зацікавити таких студентів, продемонструвати їм перспективи та можливості вчительської професії.

Студенти другого курсу (36 респондентів):

Любов Б.: *«Щоб здобути професію вчителя, потрібно багато працювати. Не достатньо мати лише теоретичні знання, потрібно з кожним заняттям, практикою відточувати уміння та навички передачі цих знань дітям».*

Віталіна Р.: *«Педагогічна професія – це величезна відповідальність, у першу чергу за долю кожної дитини, а з рештою і за майбутнє країни».*

Юлія Т.: *«З кожним заняттям розумію, як мало я знаю і скільки мені треба пізнати це, проте мене це не лякає. Навчання у ЗВО я сприймаю, як метод спроб і помилок: чим більше я помилюся зараз, чим більше спроб пізнати щось нове я зроблю сьогодні, тим успішнішим педагогом я буду завтра».*

Під час проведення опитування ми з'ясували, що у студентів дещо змінилися ідеалістичні погляди стосовно педагогічної професії, вони зрозуміли, наскільки важко її здобувати, скільки сил потрібно витратити, щоб отримати необхідні знання. У деяких студентів (32%) перші труднощі, які довелося долати самостійно, викликали розчарування та занепокоєння. У цей період варто підтримати майбутніх педагогів, допомогти їм подолати перешкоди, щоб вони не зійшли з педагогічного марафону. Проте більша кількість студентів (68%) переконливо продовжувала здобувати освіту, ставлячи собі за пріоритети: бажання брати участь у державотворенні, отримувати насолоду від роботи з дітьми, бажання стати авторитетом, підвищити свій статус у суспільстві, отримати диплом та ін.

Студенти третього курсу (38 респондентів):

Ольга К.: *«Мені з кожним роком все більше подобається професія педагога, особливо я в цьому переконуюся під час практики. Свій вибір я робила свідомо, тому не шкодую про нього. Так на шляху до педагогічної вершини у мене траплялися труднощі і, переконана, будуть траплятися, проте я не з тих, хто легко здається».*

Віолета Ш.: *«Навчаючись в університеті, я розумію, що професія педагога буде займати дуже велике місце в моєму житті. Це вічний творчий марафон, джерело для саморозвитку. Проте мене лякає те, що сильно захопившись професією, я мало часу приділятиму власній родині, друзям, відпочинку».*

Богдан Р.: *«Я навчаюся, перш за все для того, щоб отримати диплом про вищу освіту. У педагогічній сфері можна досягти колосальних висот, особливо вчителям-чоловікам. Проте, якщо у мене не вийде із вчителюванням, я не опузу руки, а активно працюватиму у іншій сфері».*

Аналіз відповідей студентів третього курсу показав, що вони свідомо та відповідально ставляться до свого майбутнього, зокрема, до вибору професії. Третій курс – це період активної практики в закладах освіти, саме в цей час студенти можуть спробувати себе в педагогічному ремеслі, перевірити свої знання, сили та можливості, а, заодно, переконатися у правильності вибору. Результати опитування доводять, що більшість студентів (69%) впевнені, що зробили правильний вибір, та не жалкують про нього. Вони й далі

хочуть навчатися, щоб стати педагогом: бути авторитетом для дітей, виховувати свідоме, розумне покоління, займатися саморозвитком, виконувати важливу суспільну роль. У невеликій групі студентів (24%) виникає багато страхів та переживань, зокрема: чи не буде впливати їх вибір на майбутнє сімейне життя, друзів, дозвілля тощо. Проте вони продовжують здобувати освіту, шукаючи для себе певні компроміси. І невелика кількість дітей (7%) все ж наважуються залишити здобувати педагогічну освіту та шукати себе в іншій сфері діяльності.

Студенти четвертого курсу (39 респондентів):

Діана С.: «Я навчаюся уже на четвертому курсі. Дуже великий шлях пройдено до здобуття професії. Мені шкода власних сил, затрат, часу, які я потратила на навчання, тому я довчуся та намагатимуся влаштуватися за отриманою спеціальністю».

Наталія М.: «Я неодноразово задумувалася про те, щоб змінити сферу діяльності. Педагогічна професія мені дуже подобається, про те вона не приносить достатнього заробітку, проте незважаючи на це, я не готова до таких кардинальних кроків. У педагогічній сфері я багато чого знаю, вмю, тому легко зможу досягти високих результатів. А от у іншій сфері прийдеться все починати з нуля».

Анна З.: «Навчаючись в університеті, я одночасно працюю у садочку вихователем. І це приносить мені величезне задоволення. Я поєдную теорію з практикою, отримую педагогічний досвід, фінансовий заробіток. Такий симбіоз мені до вподоби, нічого змінювати не збираюся».

Опитування педагогів свідчить, що більшість (73%) переконливо продовжують навчатися, щоб у майбутньому працювати в закладах освіти. Ці студенти високо цінують власний час, фізичні та матеріальні затрати, щоб усе залишити. Вони налаштовані на продуктивну професійну діяльність, починають працювати в закладах освіти, здобуваючи власний педагогічний досвід. Решта студентів (27%) продовжують навчатися, проте експериментують із майбутніми видами діяльності (починають підробляти в кафе, магазинах, офісах; вивчають ринок праці та прагнуть здобути другу вищу освіту; подорожують, щоб не тільки пізнати світ, але й знайти своє місце в ньому; цікавляться іноземними закладами вищої освіти; намагаються відкрити власну прибуткову справу та інше).

Студенти магістратури (38 респондентів):

Оксана Л.: «Для себе я зрозуміла, що педагог – це універсальна професія, бо в процесі оволодіння нею ми отримуємо універсальні знання, які можемо застосувати у будь-якій сфері діяльності, вчимося комунікувати (набуваємо вмінь спілкуватися з різними людьми, різного віку та статусу), навчаємося наперед прораховувати кроки, щоб досягти успіху. Бути педагогом – це круто та престижно! Після закінчення ЗВО я намагатимуся влаштуватися у садочок чи школу, але якщо не вдасться, то, все одно, буду вдячна ЗВО за отримані знання».

Вікторія Т.: «Коли я вступала на перший курс, то для мене було важливим отримати диплом про вищу освіту. Проте під час навчання я змогла зрозуміти, прийняти та полюбити педагогічну професію. Сьогодні я з впевненістю можу сказати, що професія педагога – це сучасна, затребувана робота, яка приносить стабільний заробіток, насолоду від роботи з дітьми, стимулює до самовдосконалення. Я не шкодую про свій вибір, а, навпаки, дякую викладачам, які допомогли мені пізнати суть цієї професії».

Роман Г.: «Вступаючи до педагогічного закладу освіти, я мріяв у майбутньому відкрити приватний дитячий садочок. Моя мрія нікуди не зникла, натомість я зрозумів, що маю багато перспектив, як от: продовження навчання за кордоном, стрімке просування кар'єрною драбиною, подальше навчання в аспірантурі. Такі можливості тільки підсилюють мою мрію, допомагають набутти необхідного досвіду для її реалізації».

Спілкуючись із студентами магістратури, ми визначили, що 78% готові та хочуть працювати в закладах освіти. На свою професію майбутні педагоги дивляться крізь призму можливостей, які вона їм пропонує: досягати кар'єрного росту, займатися репетиторством, бути провідним педагогом, продовжувати навчання в аспірантурі, здобувати знання в закордонних закладах освіти, відкрити приватні заклади освіти та центри розвитку для дітей. Проте 22% студентів вагаються ще у своєму професійному шляху. Вони переконані, що педагогічна освіта допомогла їм здобути необхідні знання, сформувати компетентності для того, щоб рухатися далі та досягнути колосального успіху.

Проведене опитування дало змогу виокремити основні пріоритети педагогічної діяльності студентів закладів вищої освіти, а саме:

- самоствердження в найближчому соціальному оточенні та суспільстві загалом (набуття нової соціальної ролі в суспільстві, значущість та престиж педагогічної професії);
- підвищення авторитету серед рідних, знайомих (бути центром уваги дітей);
- диплом про вищу освіту;
- активна участь у долі держави та її розбудові (виховання культурного, свідомого, прогресивного населення);
- творча робота, пов'язана з постійним самовдосконаленням та професійним розвитком;

- великий позитив та насолода від роботи з дітьми;
- постійне самовираження;
- перспективи досягти кар'єрних висот (можливість продовжити навчання в закордонних ЗВО, аспірантурі);
- власна приватна педагогічна діяльність (заняття репетиторством, можливість відкрити власний приватний заклад);
- утилітарно-прагматичні запити (короткий робочий день, велика відпустка, можливість займатися репетиторством тощо).

Виокремлені нами пріоритети майбутніх випускників педагогічних закладів вищої освіти з часом можуть перерости в такі професійні цінності: кар'єрне зростання, стабільний дохід, статус та визнання в суспільстві, почуття задоволення від роботи, професійна самореалізація та саморозвиток, участь у державотворенні та інше.

У зв'язку з інтеграцією до Європейської спільноти наша держава перебуває у стані модернізації всіх важливих сфер життєдіяльності людини. Саме тому великого значення набуває підготовка висококваліфікованих майбутніх педагогів, які зможуть виховати нове свідоме інтелектуально та культурно розвинене суспільство. Проте на сьогодні існує чимала проблема, коли кращі випускники педагогічних закладів освіти відмовляються від своєї спеціальності та йдуть працювати в іншу сферу діяльності. У процесі дослідження ми з'ясували, що вибір студентів напряму залежить від їхніх пріоритетів майбутньої професії, які, по суті, є ціннісними новоутвореннями та спонукають до активної освітньої діяльності. Формування професійних пріоритетів – це довготривалий, активний процес суб'єктивного накопичення, усвідомлення, узагальнення, стійких уявлень про значущість базових аспектів фахової діяльності. Професійні пріоритети є сукупністю найважливіших фахових цінностей, що визначаються актуальними для особистості професійно спрямованими потребами й зумовлюють найбільшу активність для їх задоволення. Сформувані стійкі професійні пріоритети випускників педагогічних закладів вищої освіти є важливим завданням кожного педагогічного ЗВО через удосконалення його освітнього процесу.

Проведене опитування серед студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського свідчить, що основними пріоритетами вибору майбутніми педагогами своєї професії є самоствердження в суспільстві, підвищення авторитету серед рідних, здобуття вищої освіти, активна участь у долі держави та її розбудові, активний професійний розвиток, великий позитив від роботи з дітьми, постійне самовираження, перспективи досягти кар'єрних висот, власна приватна педагогічна діяльність та інші. Професійні пріоритети переростають з часом у професійні цінності. Подальші наші дослідження будуть спрямовані на глибше вивчення цієї проблеми: використання інноваційних освітніх технологій у процесі навчання майбутніх педагогів, особливості навчання студентів у педагогічних закладах вищої освіти закордоном.

Література

1. Васильєва С. О. Сутність поняття «професійний статус» у сучасних наукових дослідженнях / С. О. Васильєва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 36 (89). – С. 127-133.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1056 с.
4. Завалишина Д. Н. Динамика ценностно-смыслового отношения субъекта к профессиональной деятельности / Д. Н. Завалишина // Психологические, философские и религиозные аспекты смысла жизни. – М., 2001. – С. 193-203.
5. Закон про вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Закон України «Про освіту» // Законодавчі акти України з питань освіти: за станом на 28 вересня 2017 року / Верховна Рада України; Комітет з питань науки і освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
7. Козирев М. П. Професійне становлення фахівця в умовах вищого навчального закладу / М. П. Козирев, Ю. Р. Козловська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Серія психологічна. – 2013. – №1. – С.305-313.
8. Копилова О. М. Формування професійних цінностей студентів у процесі навчання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Копилова Оксана Миколаївна. – Кривий Ріг, 2011. – 229 с.
9. Крутий К. Л., Стахова І. А. Природничо-наукова підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами STEAM-освіти / Крутий К. Л., Стахова І. А. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 391-395.
10. Максимова Т. В. Смысл жизни и индивидуальный стиль педагогической деятельности / Т. В. Максимова // Мир психологии. – 2001. – № 2. – С. 114-117
11. Мартынова Е. В. Роль смысловых ориентаций в системе профессиональной подготовки студентов педвузов / Е. В. Мартынова // Мир психологии. – 2001. – № 2. – С. 109-113.

12. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002 // Урядовий кур'єр. – 2002.
13. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
14. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
15. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/sotsialno-ekonomichniy-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia>
16. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.
17. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
18. Управление персоналом: энциклопедический словарь / под. ред. А. Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 578 с.
19. Цього року 146 тис. випускників шкіл вирішили вступати на бакалавра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/cogo-roku-146-tis-vipusknikiv-shkil-virishili-vstupiti-na-bakalavra-podavshi-ponad-900-tis-zayav>
20. Шекін Г. Организация и психология управления персоналом: учеб.-метод. пособие / Г. Шекин. – К.: МАУП, 2002. – 234 с.

References

1. Vasylieva S. O. Sutnist poniattia «profesiyni status» u suchasnykh naukovykh doslidzhenniakh / S. O. Vasylieva // Pedagogika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. – 2014. – Vyp. 36 (89). – S. 127-133.
2. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk / S. U. Honcharenko. – K.: Lybid, 1997. – 374 s.
3. Entsiklopediia osvity / Akademiia ped. nauk Ukrainy; holov. red. V. H. Kremen. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 1056 s.
4. Zavalishina D. N. Dinamika tsennostno-smyslovogo otnosheniya sub'ekta k professionalnoy deyatel'nosti / D. N. Zavalishina // Psihologicheskie, filosofskie i religioznye aspekty smysla zhizni. – M., 2001. – S. 193-203.
5. Zakon pro vyshchu osvitu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» // Zakonodavchi akty Ukrainy z pytan osvity: za stanom na 28 veresnia 2017 roku / Verkhovna Rada Ukrainy; Komitet z pytan nauky i osvity [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
7. Kozhyriev M. P. Profesiine stanovlennia fakhivtsia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu / M. P. Kozhyriev, Yu. R. Kozlovskaya // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. – Seriya psikhologichna. – 2013. – №1. – S.305-313.
8. Kopylova O. M. Formuvannya profesiinykh tsinnosti studentiv u protsesi navchannia pedahohichnykh dystsyplin u vyshchykh navchalnykh zakladakh: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Kopylova Oksana Mykolaivna. – Kryvyi Rih, 2011. – 229 s.
9. Krutii K. L., Stakhova I. A. Pryrodnycho-naukova pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly zasobamy STEAM-osvity / Krutii K. L., Stakhova I.A. // Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy // Zb. nauk. pr. – Vypusk 51 / redkol. – Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2018. – S. 391-395.
10. Maksimova T. V. Smyisl zhizni i individualnyi stil pedagogicheskoy deyatel'nosti / T. V. Maksimova // Mir psihologii. – 2001. – # 2. – S. 114-117
11. Martynova E. V. Rol smyislozhiznennykh orientatsiy v sisteme professionalnoy podgotovki studentov pedvuzov / E. V. Martynova // Mir psihologii. – 2001. – # 2. – S. 109-113.
12. Natsionalna doktryna rozvytku osvity. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 roku № 347/2002 // Uriadovyi kurier. – 2002.
13. Proekt kontseptsii rozvytku osvity Ukrainy na period 2015-2025 rokiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
14. Pro zatverdzhennia kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
15. Sotsialno-ekonomichniy portret studentiv: rezultaty opytuvannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://cedos.org.ua/uk/articles/sotsialno-ekonomichniy-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia>
16. Terminologichnyi slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pisladiplomnoi pedahohichnoi osvity / avt. kol.: Ye. R. Chernyshova, N. V. Huzii, V. P. Liakhotskyi [ta in.]; za nauk. red. Ye. R. Chernyshovoi; Derzh. vyshch. navch. zaklad «Un-t menedzh. osvity». – K.: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity», 2014. – 230 s.
17. Ukrainske studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnoho roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
18. Upravlenie personalom: entsiklopedicheskiy slovar / pod. red. A. Ya. Kibanova. – M.: INFRA-M, 1998. – 578 s.
19. Tsoho roku 146 tys. vypusknikiv shkil vyryshyly vstupaty na bakalavra [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/news/cogo-roku-146-tis-vipusknikiv-shkil-virishili-vstupiti-na-bakalavra-podavshi-ponad-900-tis-zayav>
20. Schekin G. Organizatsiya i psihologiya upravleniya personalom: ucheb.-metod. posobie / G. Schekin. – K.: MAUP, 2002. – 234 s.